

Сүрүүчин түрийн давчны ыйн

смыс

**ФЛЕГОНТОВ
СЕМЕН ДМИТРИЕВИЧ
(1918–1998 гг.)**

Хадиартан торуттозх, спаршына. Кының Армияда 1941 с. атырдың ыйыттарының ортасында.

Албан автгаах сэргийн
сапер Семен Дмитриевич Абзаков
дойду Улуу сэргийн бизэгийн
бийобуй уордыннаах түмүүгээбизэг.
Берлин күөрөгдэх штурмийн эслэгтэй.
Июн Кының Знамя уордыннын
бийобуй Кының Знамянцан

1945 с. иккىн Бойобуой Қыңыц Знамянка
шалдардағы атаммыңта,

МАХТАНАБЫТ!

*Убаастыбыллаах Николай Афанасьевич
АРЖАКОВЫ Литтература салынан шыншук-
истишилек жүргөдлишбет!*

Үнөр калуоң түл-ос, ой-санав оттүнэн сайдыныңызар, кигүр билүнгүлүх-күрүүлээх киңи бугаз таасорыгыр шиңмы сүттээн оруучун сийдоог, эмгеклииңиң иштеп таатыгыр 330 канингни баштааныбиксөр дүриң маңаталбытын дигүлкүрдүйт Баязарбайт жыныс күрсегиңгэр шиң-экин, пүрхадыйбат доруубайтапы, таанакарылынган резин, үтпелди көрдиле.

С.К. Макаров замънан Чуралты
зимбазиятын үорэнзеччилэрэ, коллегиа.

НИДЬИЛИГЭ САНА ДЬИЭ ДЬЭНДЭЙДЭ

Олутшыу . 27 күпүтөр Чураңчы кинниэр, Нидылан түэлбүттөр бинир утю түгэн тохойло.

сүүх халыбыг сөйлөрүгөрөп аның толору ханчылылышаа түпсаңай дыныз анын арыбайар малаанына буслу.

Сама дыэзб юирер оболоруулус даанчылтын баянынга А.Т.Ноговицын, нэгийнээс баянынга С.А.Сарычев, улус Муннавын председателю Я.П.Оконешников, улус баянын социалын боли-руостарга салбуюдучы О.Ф.Петрова, тутуу бэрээгэтийн О.Д.Платонов, энэжүүс учин напечительство оюулсын специалистара, аймахтара эзэрдлини уяруулжин улсостоюудын эрдэнийн архан тыал хөхтөн, эрснүүдэд ийрэвэн эх хоммотун дэвиш алгысчыг В.П.Герасимов арчилсааны сайдын - Тумчнын газын

Улуус баянынга А.Т. Ноговчын дүрт, бай иш хөсөөнүүк улус историягын биңр болгун түгэнийн, 20 кийиттэн саасааттах биргээд олус эпиграфистик үзүүлэбүтүн аяланна, сатабылаахтык салайсан үзүүлэлтийн Олег Цапоновка махталын билээрдээ. Оюулор комуу уйлары сывалынан угуттанын дин турал, ханааийлтарга сана квартигирааларын күлүүфүн туттарда. Ыалдылтар

умнугулубаг үерүүлдөк
күннөрнен эдөр дынтоо айбык-
кыт-түпшүкүт тулан дын-
саң кэрэксбийин ыла
турагылыгар, тараабут дойду-
гутугар тирэхгээх саназанан
улусспүт сайдарыгар, эзэнэ
буолууттар комалоо бунаарса
дүлүүнай, ерүү билүүр - көслөр
үгүй тумукгээх үйлнит
буолалтарыгар баа санааларын
партийор.

Дың азынан арыйарға А.Т.Ноговицан, С.А.Сарығұлаев, Я.П.Оконешников, дың ханаійшыларын аттылттан ТР.Александрова алай листтән быстылар. Тутууну ырыпты “Якутстрайресурс” ХЭГ генеральның директоры

О.Д.Платонов символический
кулуну эпию унна пожи-
тельство отдельн
салай ааччыты гар
М.П.Антилинаң туттарда.
Эпию специалистара дың
ханаңылтара бары кийбит
малдыктары маккынын
саптамалылан, маңылах
сақалыныңан күнде эпидо.

Уралы тынынвах, бай историялаах Ницели. Эб уртуулар сана дыз сагдаарыйен таьста, энор ычаг олохокшук олоскуйан, бая санааларын бастынан итээр, олону үнансыздар, айылхтара диси ордойитин билүүрбие.

Вера НЕТРОВА.

СЫМЫЫТТААХ БОРООСКУ “БУРУЙА” УОННА АТЫЫР ОБУСТАР ТУСТАРЫНАН

Ландойтуга, огийн эр Россиян үгүсөттүэрийн сүүчинүү барьшийн искуствийн цэвхүчийн бунацлыга хөнгөнчилжээ. Арай Саха сирийр, огийн эр бийнээ Чурагчын, сэбисэй сацагтсан хөнгөнчилжээ.

Ол биңр сүрүн бирганинелеринен мин мән оғыс нырыйдори сиғари аттаабаттан сымсыздаш борооскулар “бүрүйдәр” уонна атыр оғустары балтасында сух инниң түмүмкілдер дәнгебин.

Аны атында озустар тұстарынан. Аның оғыс сүсілпана айра улахан. Аасың сырынға убенесстан, осеменепоры хаама сыйцайр харың күрдүк коруоюс дәтбіліттар лызы атында оғыс баар – дынненек хаама сыйциар хары. Биңир ынсаны буюншынан кырата 100 тың. солык, сайдыннан 50 ынсаны салтаудын, 5 мөлт солык дауыту онорор. Дәз, оның сүсілпалаах сүснүнү ииттибіг бүкілшін бороздағы сүх. Ойт түхтап косторой?

Алтын оңсү сыйналаах, көрүүгүн ороскуют элбөх. Холобур, бир үрдүк кылаастаах улахан окуну кыраат 70-80, тынаңданы 50-60 тыш. солж альманылааха сог. Ону бирилдинен ынал, кыра хайтыйстыбы уйунара уустук. Аны турал, ханаинаныны таңарбат ининтэн маңынк оңсү бир сиро 3 сыйлан оңдук тутушило суюнлаах. Манин эбен, алтын оңсү түпшүт дын "бэйбигит ынахтарбылыннан сапсан; ынахтаргар" дин үндергингилтээр баар суюл. Манинк кылаастаах обустасын ынахтарын буначылыг дын харынан оно толдур турунан түтээн даңаны багталдаттар. Сородбор күттаммын альран, алтын окуну стунан-маңынан быраңдатсан, дэлбү юнышын, мөзүрээг, мубун тонууша да юйинк дын үнсэн, олонторор вакка бараалтар. Ол күрдүк, абынайах сыйланылаа "Сахалемех болуктаа!" альманылыбыт II экстра-кылаастаах Австрия уонна испин эбии ынтылыбыт алтын оңсүстар уүгүсээр юйинк альран олорултуубуттар. Түмүнэр, унур суруйбум күрүүк, улусулуутар билигийн 50 алтын оңсү беэрликтан б-тазээрүүк кылаастаах үнүлөр. Дын, добогтоор, бирир ирдэммит; элтил-үүпшүт аччайнынын төрөл ишиндэг сыйлар. Ынахнын биселги биниро кытартырылгар, борууда кокиннигэр.

Онон атыр обуны интиңгэ мин маниык быйнеччи этиисекин. Атыр обуны интиң бийрүннен ыаш, тустаих хайтайыстыба зро қыншага буслапах. Бу бүтүгүүең, гөнилүк ингермана, збек докусту, үбү-харныңы күйүрор салапа. Онон бу болтуруос сүеңүсөх ыашыр бүтүн туулбонын, избилингизин мунныңтарынан байылык таңымыгар быйнарышыластах. Онын бары етүүнен собутснинорыц, юпсизэн, хайт хайтайыстыбалар (ыашыр) атыр обуны интиңдер, жаптан ылалтара уоңын кишиңиргэ түк коме онгоңдуу осталыа быйнарышыластах. Дуюгабар онгоңдуу осталых. Сурун көрдүбулүнэн хайттар даңыны үрдүк кылаастах обуны тутара, үчүгэйдик анатара-сизэр, көрөр-истэр ирдениннекзек. Олонугар алыптар месең атыр обус туталтара, сымынтаах борооскуну халыларалыра булгуччу бобултуухаах.

Оңтот атырында тұғавтыңа түх көмө онондулусын собудай? Холубур, оқус атынанғары ар, отугар, уотурбаптыңар ізниңізек бісіріпшылтан обозр суенүлжык ыншылардан кыралдан жарны хомыйсан.

Тұмұтәр машинының этажы. Дыназр, ынаңы үрлүк көльбасының оңсап мемлекеттің ижадынан жақын буонаштығын берді. Сайдылаш сирізгердегі бары сиңаук дынашыллар. Ол тұнан баралы, биңізге сорых ынаң симметрияның ызыннама; зерттеңүгүншілдегі дисонанс болып табылады. Оноң атырып оқынғанда тұтар буолақша ақындық, салмай үрлүк көльбасташты уошы суруйубутум күрдүк, ақал дынонто интезизес. Ол көзін син биір суруп болып отындағанда симметрияның, осеменінші үлгілер ууруса. Ол зерттери, атырып оқыстары тұттарбыт тухары жаршырытағылған, симметрияның толору көнбіттөң чакыры. Оноң оқынғасынан салына қылайтарблайтын. Тәнелюох үн-харыны көрділерін, көмө оғонтуларын үздүндейтін.

Сиңгызин – сөнүй боруштын түсарыны, эти-үүдүн забийчилик сүрүн торугүй буоларынын бары ойнодоюн. Ордук түстөн салалда уюштиттер, специалисттар.

Иван ПОНОМАРЕВ

2015. Россия в Литература съла

Саха сирин суруйааччыларын 100 бастын уус -урал аныкчылары
Сто лучших художественных произведений писателей Якутии
(Список произведений, рекомендуемых для чтения)

1. Кулаковский А.Е. - Окжакулов Олеся. «Ойун түүр» поэма.

2. Софронов А.И. - Алампа. «Дыланы» драма.

3. Неустров Н.Д. «Букааны күлүбө» комедия.

4. Никифоров В.В. - Күлүмнүүр. «Манчар» драма.

5. Слепцов П.А. - Ойунуский. «Улуг Куданса» сюзүн.

6. Спиридов Н.И. - Тэки Одупок. «Улукан Империи олоо» сюзүн.

7. Тарбакан Н.С. «Обо эрдиктээбүү» сюзүн.

8. Кулакинов С.Р. - Эшбай. «Буурба, буудаа дылынгар» поэма.

9. Мординов Н.Е. - Амма Аччыгыйя. «Сахсык юм» роман.

10. Сивцов Д.К. - Суорун Омалоон. «Күүр Уу» драма.

11. Новиков В.М. - Күниүк Урасынырып. «Лихан бүслүтүн энис» хоноон.

12. Данилов Сем.П. «Көс түгүй» хоноон.

13. Давилов Софр.П. «Сүрөк тэборин тухары» роман.

14. Золкпаров Н.Г. - Якутсай Н. «Таскэ» роман.

15. Попов Л.А. «Үркүл бүслүтүгү олоо» поэма.

16. Гоголь И.М. - Кыңыш. «Хара кыталь» роман.

17. Тобуруокан П.Н. «Лихан сахым тывыгар» алтын-поэма.

18. Соколов В.С. - Болот Болот. «Сахсык дынбардар» роман.

19. Яковлев В.С. - Далан. «Тыгын Дархан» роман.

20. Тарасов С.И. «Аал Лүүк Мас» хоноон.

21. Ефимов М.Д. «Саха косын» хоноон.

22. Лутиков Н.А. «Чынъыс Хаан ылбашыны» роман.

23. Ермолаев Р.Д. - Бацагайыскай - Р. «Монголын бечүүкэр» сюзүн.

24. Харламышев Н.И. «Азия хлүү» хоноон.

25. Руфов С.Т. «Ойнур ортолутар слоробуу» хоноон.

26. Тимофеев М.Е. «Санс Ленин» хоноон.

27. Неймолов Е.П. «Аламга» роман.

28. Кривонапан А.В. «Кес алох унун суона» роман - эссе.

29. Синцов В.Т. «Ийт түү» хоноон.

30. Попов С.А. - Тумат. «Муора арьынтыгар айын» сюзүн.

31. Мигалиев И.В. «Оғон этим - об олим...» хоноон.

32. Аббакумов П.Д. «Одурнууных орто дайтуу» роман.

33. Аграсимов Д.Н. «Кураш Кустуу» поэма.

34. Борисов Н.Ф. - Ныкүлай Уус. «Быйынчанын бызыргытага» роман.

35. Басиков Н.А. «Турдубын халиваша тийин» роман.

36. Бородинов А.С. «Кемүсүз уута» роман.

37. Варламова А.Е. - Айысхана. «Сулүүнүүк ишүү» сюзүн.

38. Варламова Г.И. - Конкую. «Макньюк Америка» повесть.

39. Васильев В.Е. - Харысхан. «Аммаңа саас элэ» драма.

40. Васильев С. - Бородонский. «Ыңык Ильмень» поэма.

41. Вспесиков Г.Г. - Баал Хабырмыс. «Коннору киши юпсөн» хоноонунан сюзүн.

42. Винокуров И.Д. - Чыңысчын. «Хайынтар» хоноон.

43. Винокуров Н.Е. - Урун. «Халиван ууш» хоноон.

44. Габышев Н.А. «Ырынх Амьчашына» сюзүн.

45. Гаврильева В.Н. «Сүзү» сюзүн.

46. Гончаров В.Ф. «Үмүтүлүбаг очус кылва» хоноон.

47. Гончарова С.В. «Үс саха тойтага» поэма.

48. Егоров В.Н. - Тумарча. «Кырьыстаах таас» роман.

49. Ефремов С.П. «Ини-бина» драма.

50. Задоложник Ю.А. - Абайдырбеков А.А. «Күнүнүүк» сюзүн.

51. Иванов А.А. - Кунцэ. «Марба» юпсөн.

52. Калигин Н.Р. «Томмоо» сюзүн.

53. Колесов Г.П. «Косин» сюзүн.

54. Корякина О.Н. - Умсуура. «Минашын заттар» хоноон.

55. Кудрин А.Г. - Абайдырбеков. «Күүх» хоноон.

56. Кузьмин М.И. - Манаар Хара. «Илийбор эзэнтийр» хоноон.

57. Кулаковский Р.А. «Алжам олоо» алтын-сюзүн.

58. Курилов Г.Н. - Улуро Алю. «Токтуксазын» роман.

59. Курилов Н.Н. «Коории уушна Нын-Пын» оствуорий.

60. Курилов С.Н. «Ханичуу уушна Халерен» роман.

61. Лебедев В.Д. «Мэрлэн» хоноон.

62. Мансов С.С. «Ийм юпсир» роман.

63. Макаров Г.И. - Дүүон Дытельчи. «Ишкел ишкел тус ишкел» хоноон.

64. Михалева Н.В. - Сайа. «Сахам Сир» хоноон.

65. Неустров А.Д. «Тиргэнитэр» юпсөн.

66. Никифоров И.П. «Сагынлар» сюзүн.

67. Ойнуская С.П. «Алжам сырдык азата».

68. Павлов Н.Н. - Тынчыт. «Күүтума» сюзүн.

69. Потапова В.Н. «Оюк оворун» хоноон.

70. Протодьяконов В.Л. - Кулантай. «Комуш» роман.

71. Савин В.В. «Тереебутум - мин бу сирх» телекино олонуу оворосуруу» хоноон.

72. Савин С.А. - Күн Дырибин. «Кобдохтурун ашына куюк киширгиз» уз.

73. Седалиев Н.К. - Дүүсүз Аланыстырып. «Ныругунун уушна Люккуу» сюзүн.

74. Синцов Е.С. - Талиан Буро. «Комулукунар» поэма.

75. Слепцов И.Е. - Арбита. «Долтунаар» поэма.

76. Слепцов Н.В. - Абыйчанин. «Чучунчакуна Сулашыя» сюзүн.

77. Слепцова Е.В. - Курсуннаах. «Ааша дылгүчтүү» сюзүн.

78. Сметанин Т.Е. «Егор Чеврий» сюзүн.

79. Соколов Э.Д. - Тулускан. «Хамга» роман.

80. Сосин И.М. «Аланым арьыстыша» сюзүн.

81. Старостин А.Е. - Сизин Кынат. «Энэм отовор» хоноон.

82. Степанов П.А. - Йамутский. «Сир ичиги» роман.

83. Сыромитникова А.С. «Кысы Холтун» роман.

84. Титов В.Н. «Үоттаах чынчылахтар» сюзүн.

85. Тулаанычап Н.Я. «Кымыс ырышта» хоноон.

86. Угаров Г.С. «Долбор судун» фантастический сюзүн.

87. Федоров А.И. «Оюк долтунаар» сюзүн.

88. Федоров Д.С. - Таас. «Кынъын камус хоруу» роман.

89. Федосеев И.Е. - Дроссо. «Холоруу» роман.

90. Федотова М.П. - Нуулынгүй. «Габонетек Нуулынгүй» сюзүн.

91. Харитонов Г.П. - Ойнкуу. «Хобандык суд» роман.

92. Эрлюков И.И. «Орденнери күлини» хоноон.

93. Яковлев В.В. «Орустар кирбингүригер» роман.

94. Яковлев С.С. - Эрилик Эристиин. «Маарыккынан ынчагтара» роман.

95. Борисова А. «Божы отметина» рассказ.

96. Габышева В. «Солнышко лесное» рассказ.

97. Иннокентьев И.И. «Калонель» поэзия» стихотворение.

98. Михайлов А.К. «Дорога во льда» стихотворение.

99. Федоров В.Н. «Звезда голубиной Жанис» повесть.

100. Шампурин Ю.И. «Түкнэр возвращается тундуру» рассказ.

